

wat met heilige kiesheid Gabriël in den naam des Heeren aan Maria zelve in deze voege heeft aangegond: „De Heilige Geest zal over u komen, en de kracht des Allerhoogsten zal u overschaduwen. Daarom dat heilige, dat uit u zal geboren worden, zal Gods Zoon genaamd worden.”

Met heiligen tact heeft Christus' kerk daarom in deze ontvangenis van Maria en de geboorte van haar Kindeke steeds het werk van God Drieëinig aangebeden. Het was de Vader die den Messias het lichaam had toebeëid, reeds van de schepping van Adam af. Het was de Heilige Geest die als de Levensbezieler van al het geschapene ook voor dit lichaam van Messias niet slechts de bezieling des levens schonk, maar er de eerste kiem voor verwekte. En het was de Zoon Gods, die er zich uit gehoorzaamheid en erbarmen toe leende, om de aldus ontstane menselijke natuur voor zijn persoon aan te nemen, en in dit hem toebeëidde lichaam uit Maria geboren te worden. Zoo voegt het dan 's Heeren volk, om op het Kerstfeest niet enkel naar die engelen in Ephraïm te luisteren en op die kribbe en die wondelen, te zien, maar om ook met heiligen eerbied op dat Kindeke zelf te staren, gelijk het daar met zijn toebeëid menschelijk lichaam rust op Maria's schoot.

Dat lichaam van Messias was de voorwaarde, die gesteld was, om onze redding en de vergeving onzer zonden mogelijk te maken. In dat lichaam viel het vleesch te aanschouwen, dat verbroken moest worden, en in de kleur op het gelaat van dat Kindeke speelde de doorschijn van het bloed dat vergoten moest worden, om vrede op aarde te bestellen. Het was dat lichaam van ons vleesch en bloed, dat nu ingedragen is voor den Troon G-ds, om onze natuur Gode voor te stellen in heiligheid. En eindelijk, het is datzelfde lichaam van het Kindeke van Bethlehem, dat nu in nog hooger heerlijkheid schitterend, ons onderpand en waarborg is van de verheerlijking die ook ons lichaam eens door zijn machtsdaad ondergaat.

KUYPER.

1) Over de vraag, hoe deze woorden in Hebr. 3: 10 genomen kunnen zijn uit Psalm 40: 7, geven onze oude commentaren (zoem slechts die van Owen) een volkomen genoegzame oplossing. Wat in den Psalm heet: „Gij hebt mij de ooren doorboord“, strekt om juist daargen uit te drukken, wat de apostel ons ver tolt door te zeggen: „Gij hebt mij het lichaam toebeëid.“ Men weet toch, dat de schrijvers van het Nieuwe Testament zeer dikwijls niet letterlijk, maar nitteggend chieren; en zij hadden hier toe het recht, omdat ze onder dezelfde inspiratie stonden, als die gewerkt had in Psalmisten en Profeten.

„De engel Gabriël van God gezonden.”

En in de zesde maand werd de engel Gabriël van God gezonden naar een stad in Galilea, genaamd Nazareth. Luk. 1: 26.

De bekoring van de lieflijke tafereelen, die het Kerstfeest telkens weer voor onze verbeelding toovort, wordt niet weinig verhoogd door de verschijning van engelen.

Eerst de verschijning van Gabriël aan Zacharias bij het reukaltaar in den tempel te Jeruzalem. Daarna een verschijning van dien zelfden Gabriël te Nazareth aan Maria, de dienstmaagd des Heeren. En dan die engel die de herders in Ephraïm's velden toesprak, straks omringd en omstuw van een menigte des hemelschen heiters, lovende en prijzende God.

En te meer trekt dit de aandacht, omdat zulk een verschijning uit de engelenwereld slechts nu en dan voorkomt. Eerst de cherub in het paradijs; dan aan de patriarchen; daarna eerst weer bij Israëls verlossing uit Egypte; en voorts in heel Israëls historie uitsluitend in die momenten, als, zoo God niet tusschenbeide trad, de eere zijns Naams weg zou zijn.

Geheel natuurlijk is het dus, dat we, waar eindelijk de Messias komende is en komt en licht en opstaat en opvaart ten hemel, zoowel in Bethlehem als op Golgotha, zoo in Jozef's hof als op den Olijfborg die engelenverschijningen weder vinden. En even natuurlijk is het, dat ons ook voor de toekomst nogmaals zulk een reeks van engelenverschijningen wordt aangekondigd, als Christus op de wolken zal wederkomen, en al zijne heilige engelen met hem.

Hiermee is natuurlijk niet gezegd, dat de engelen dien overigen tijd werkloos zijn, en niet op ons inwerken. Dat zou in strijd met de voorstelling der Schrift zijn.

Bedoeld is alleen, dat het tot een engelenverschijning alleen in die machtelijke oogenblikken komt, die voor geheel de toekomst van het Godrijk beslissen.

God schiep zijn engelen niet, om ons bevestiging te schenken voor ons sentimenteel gevoel, en de leer der Roomsche kerk, dat wij onzerzijds tot de engelen zouden kunnen spreken en hun voorbede inroepen, vindt in de Heilige Schrift geen den minsten steun.

Zeker, als er een verschijning van een engel plaats heeft, kan de mensch aan wien deze verschijning te beurt valt, ook tot dien engel spreken en hem iets vertoeken. Maar waar een verschijning plaats heeft, missen wij elk middel om met de engelen in gemeenschap te treden. Wel hebben zij met ons gemeenschap, maar wij niet met hen.

Toch mag dit er niet toe leiden, gelijk, helaas, bij niet weinigen het geval is, dat ze of niet aan het bestaan van de engelenwereld gelooven, of er zoogoed als niet mee rekenen.

Dat mag niet, wie een discipel van Jezus wil zijn. Van hem, die zelf en bij de verzoeking in de woestijn en in Gethsemane den dienst der engelen niet vermaad heeft. Van hem, die aan Petrus betuigde: „Weet gij niet, dat ik mijnen Vader bidde kan, en Hij zal mij meer dan twaalf legioenen engelen ter hulpe zenden?“ En die ook, wat onszelven betreft, het ons aanzet, dat onze engelen altoos zien het aangezicht van onzen Vader, die in de hemelen is; die in het Onze Vader ons bidden leert, om, als de engelen, onzen God te dienen; en die van den armen Lazarus ons zegt, dat, toen hij stierf, de engelen hem droegen in Abrahams schoot.

Zoo moogt ge dan de engelen niet buiten de wereld van uw geloof sluiten. Immers zij

zijn en blijven »de dienende geesten, die uitgezonden worden om dergenen wil, die de zaligheid betreffen zullen“.

En ge moogt dit te minder omdat wie niet rekent met de goede engelen, ook niet vreest voor de kwade engelen, en dies te gemakkelijker hun prooi wordt, naarmate hij minder den duivel en zijn demonen en de geestelijke boosheden in de lucht, telt.

Neen, tusschen ons en den Troon dergene die niet een eendeloos luchtleid. Alle hemelen zijn overvloedig bevolkt met de tienduizenden en de myriaden van Gods legerscharen. Het is alles leven, alles bezieling, alles goddelijke schoonheid. En als ge bij helderen maneschin opziet naar het firmament met zijn fonkelende sterren, spreken die starren u van een heerschare Gods, die nog boven het firmament is, en die als de starren ontelbaar zijn en nog rijker dan die sterren een goddelijk glans van zich uitstralen.

Noem ze dan serafim, of noem ze cherubijnen, spreek van Gabriël, die voor God staat, of van Michael, die de wagenen des Heeren aanvoert; denk aan den archangel met de laatste bazuin of aan de tronen, overheden en machten, over wie Jezus na zijn hemelvaart de heerschappij aanvaard heeft, van rangen is ons niets aangeduid, de soort-onderscheidingen zijn zwevend voor onzen blik, maar wat geen oogenblik twijfelachtig is, het is die oneindige volheid van heilig creatuurlijk leven, die zich in de engelenwereld tusschen ons en de aanspraakplaats van Gods heiligheid beweegt.

Wat ons met hen vereenigt is derhalve, het loven en aanbieden van den hoogen God; is de gemeenschap van het creatuurlijk leven dat ze met ons deelen; is de heilige dienst dien ze aan Gods uitverkoren bewijzen; maar is ook de liefde voor Jezus, die aan de engelen met ons gemeen is.

Christus is ons heerlijk Hoofd en tegelijk het Hoofd der engelen. Als Jezus zal geboren worden, komen ze hem aankondigen, en als hij geboren is, jubelen ze, eer wij nog jubelen kunnen, over het geluk, dat God voor ons beschikt heeft.

Waar van alle menschenkind verlaten Jezus voor ons den Satan in de woestijn bestrijdt, zijn zij het die Jezus komen inzwelen. Als Jezus in Gethsemane onzen vloek inzwelt, en zelfs een Johannes in slaap ligt verzonken, zijn zij het die Jezus steunen in zijn dooddelijken angst. Als hij opstaat uit de dooden zijn zij het die door hun glans de Romeinische wacht verdrijven. En als hij opvaart ten hemel zijn het die nogmaals engelen die het zijn jongeren herinneren, dat deze Jezus wederkomt gelijk hij ten hemel is opgevaaren.

Zij die geen verlossing van noode hadden, gaan ons die door Jezus' bloed verlost zijn in dwepende, in heilige liefde voor den Heiland der wereld voor.

Ze prikkelen in ons een heilige jaloeerschheid, als om door hun sterke liefde voor Jezus ons tot liefde voor den Man van smarten te verweken.

Zoo regeeren ze ons ook door de liefde waarmee ze den Middelaar Gods en der menschen aanhangen.

Hij die niet der engelen natuur, maar ons vleesch en bloed aannam, is het eerst, is het meest door engelen in heilige liefde gemind.

Brengt daarom de herdenking van Bethlehem ook die vrucht, dat ze u meer in die wereld der engelen doet inleven; en wacht u voor het geestelijk Darwinisme, om engelien in uw kleine lievelingen te gaan zien.

Zoo zong in de dagen der sentimentaliteit onze dichter Feith het aan voor. Wij menschen waren door de zonde tot den staat der dieren gezonken, en moesten nu verengeld worden.

Zoo mengt men de soorten der wezens, die God elk naar heur eigen aard schiep, door een, en van den worm die in het stof kruip tot op den seraf, die zich voor Gods heilig aangezicht met vleugelen dekt, vormde Feith zich één opklimmende reeks, waarbij de vrome mensch met den engel vereenzelvigd werd.

En het is in dien gedachtegang, dat ook gij u beweegt, als ge uw kleine lievelingen met den naam van engelen toesprekt.

Dat is tegen den heiligen Doop, waarbij gij beleden hebt te gelooven, dat uw kindeke evenals gij in zonde ontvangen en geboren is.

Dat is tegen Gods heilig Woord, dat een kind Gods hooger en niet lager dan een engel stelt.

En ook, het is immers tegen wat gij zelf bij de opvoeding van uw lievelingen ondervindt, die u telkens opnieuw onidekt, wat zaaden van allerlei doornen er ook in het hart van die kleinen verborgen liggen.

Neen, noem ze niet engelen, maar spreek ze van Gods engelen, gelijk ook Jezus van die engelen juist in verband met die kleinen gesproken heeft.

Het is ook zoo ongerijmd.

Bij uw kleine lievelingen ziet ge nog weinig meer dan de aannimigheid van het lieve, mollige lichaampje; van de ziel, van den geest in hen, speurt ge nog niets.

En nu is een engel juist enkel geest. Een engel heeft geen lichaam, ook al kan hij tijdelijk in lichamelijke gedaante verschijnen. En nu zult ge een kindeke van vleesch en bloed, op het zien van die lichamelijke aannimigheid een engel noemen?

Eer omgekeerd zou dan de naam van engel nog passen; voor een kind Gods, dat alle aantrekkelijkheid in gelaat en lichaamsvorm missende, schier enkel ziel geleeke, en een hemelschen geest van zich uitstraalde.

KUYPER.

Amsterdam, 25 Dec. 1891.

Nog altijd gevoelen velen zich door de vrees beklemd, dat elk breken met de kerkelijke inrichting, waarin ze opgroeiden, in zijn diepten zin een verzeuren van de eenheid der kerk, en alzoo zonde voor God is.

Dit is dan ook het hoofdbezwaar, en het eigenlijke bezwaar, dat men keer op keer tegen de Doleantie hoort aanvoeren.

Dit nu verheugt ons.

Immers er ligt aan deze stille vrees der conscientie niettemin een schoone en ware gedachte ten grondslag.

Met de kerk mag men niet spelen, en die loshoofden en vrijgezanten, die in betrekkelijk korten tijd soms vijf, en zesmaal van kerk naar kerk verhuizen, maken allerminst een indruk van ernst en teederheid.

Steeds hebben dan ook onze vaders, en heeft met name Calvijn, tegen dit spelen

met de Kerk gewaarschuwd, en het breken met zijn kerkelijke inrichting, waarin men opgegroeid was, voor zeer ernstige zonde verklaard, zoo men er toe overging uit preutscheid, uit settegeest, of om particuliere reden, en alsoo door een geheel andere beweegreden gedreven werd dan door de zucht om Gode gehoorzaam te zijn en zijn eere te verhoogen.

Maar natuurlijk is hiermee wel het misbruik, maar niet het gebruik van zijn recht tot breken veroordeeld.

Immers Calvijn en de zijnen hebben wel ernstig en doordringend tegen elk ongeoorloofd breken gewaarschuwd, maar actieven hebben ze gebroken.

Ze zijn tot reformatie overgegaan.

Ze zijn als reformatoren opgestaan.

Ze hebben dus feitelijk, en in hun eigen voorbeeld, getoond, dat breken, niet slechts geoorloofd, maar soms zelfs geboden, plichtmatig en noodzakelijk kan zijn, zoodat men zondigde met niet te durven breken.

En ze hebben deze hun daad van breking niet vergoelijk, als iets waartoe ze in overijling overgingen; maar verdedigd en bepleit uit Gods Woord; tevens zich zeer ernstig keerende tot die velen, die onder een beroep op de eenheid der kerk zich aan deze noodzakelijke daad van breking onttrokken.

Men stelt zich dus metterdaad kinderachtig aan, zoo men, gelijk vele Synodalen dit gewoon zijn, uit Calvijn of uit andere Gereformeerde theologen, breede citaten afschrijft, waarin ze zich verklaarden tegen elk seculair en ongeoorloofd breken met zijn kerk; en daarbij verwijgt, hoe deze zelfde mannen en zelden met hun kerk braken waarin ze gedoopt waren, en anderen in hoogen ernst bestraffen, omdat ze den zedelijken moed tot zulk een stap baken te missen.

Wie kloekt en manlijk, of zeg liever, eerlijk hierin wil te werk gaan, moet dan ook leel anders handelen.

Hij moet aan Calvijn en de zijnen vragen: In welke gevallen ze breken met zijn kerkelijke inrichting wel en in welke gevallen ze dit niet geoorloofd achten.

Of wil men, sterker nog: In welke gevallen ze breken met zijn kerkelijke inrichting zonde noemen, en in welke gevallen het h. i. door God geboden was.

Eerst als men zoo de vraag stelt, gaat men te werk als een ernstig man, wien het om waarheid, en niet om schijn te doen is.

Als resultaat nu van dit onderzoek zal men bij Calvijn en de zijnen altoos dezen vasten regel vinden, dat wie breekt om wat in de personen mishaget, zonde doet; maar dat wie breekt om wat in de kerkelijke inrichting tegen Gods Woord strijdt, een plicht volbrengt door God hem opgelegd.

Ge moogt niet met uw kerkelijke inrichting breken, omdat er allerlei personen in zijn opgenomen, die hetzij in de leer, hetzij in hun wandel u terecht mishagen.

Dus geen Labadisme, dat onder welken vorm ook, er altijd op uit is, om de kerk te verwerpen ter oorzaak van den misheiligen wandel van ziele later leden.

Wel is de tucht eisch, en gaat het niet aan de tucht eenvoudig te verwerpen; maar wie een kerk van enkel heiligen wil, of een kerk verwerpt, omdat er die en die toe behoort, wiens leven aanstoet geeft, gaat uit van een inbeelding van eigen heiligheid, ziet uit de hoogte op zijn broeder neer, en miskent den plicht der duldende, dragende en zoekende barmhartigheid.

Een evenmin duldde Calvijn een breken met de kerk, omdat door dezen of genen predikant soms dingen gezegd worden, of door een lid der kerk dingen beleeden worden, die niet in alle opzichten stipt en strikt conform de waarheid van Gods Woord zijn.

Leden die in allerlei dwaling verkeeren, zullen er altoos in elke kerk zijn; vooral onder de jongere op wie de kerk nog niet genoegzaam vormenden invloed kon oefenen.

En ook of er al een predikant is, die in enkele bijkomstige stukken niet zuiverlijk de volle waarheid predikt, mag voor u geen oorzaak zijn om hem of om de kerk te verwerpen, zoolang hij de hoofd- en grondstukken der belijdenis maar getrouwelijk predikt.

Er zij geen ketterijacht, geen zucht om iemand in een woord te vangen, mits de gemeente maar haar plicht doe, om tegen elke afwijking te protesteeren, en de dolenden in liefde te vermanen.

En nog veel minder is breken met uw kerkelijke inrichting geoorloofd uit ontvredenheid met eenig kerkelijk besluit, of uit bitterheid over een ongelukkig dat ge kreeg, waar ge meendet in uw recht te staan.

Al wat hoog-wil zijn, of uit inbeelding voortkomt, of de liefde verzaakt, en uit het vleesch is, kan nooit wettig en geoorloofd motief zijn, om met uw kerkelijke inrichting te breken.

Maar wel is zulk breken geoorloofd en van Gods wege geboden, zoodra de kerkelijke inrichting als zoodanig in strijd met Gods Woord geraakte, en uw pogen om haar naar Gods Woord terug te leiden, faalde.

Nu toont zich die kerkelijke inrichting in den Dienst des Woords en der Sacramenten, beide beheerscht door de kerkregering.

En zoodra dus het feit niet langer te loochenen valt, dat de Dienst des Woords tegen de waarheid wordt gebruikt, en de bediening der Sacramenten niet heilig wordt geboden; en de kerkregering in stede van hiertegen te ijveren, dit dult, vergoelijk en verdedigt, is breken plicht geworden, en wordt blijven zonde.

Iets waarbij het natuurlijk niet de vraag is, of er door de slapheid en het gedoogen der kerkregering nog in tal van plaatsen wel een goede Dienst des Woords is, maar alleen of de Dienst des Woords en der Sacramenten, gelijk deze door de kerkregering is ingericht en van haar uitgaat,

dis in zijn geheele uitgestrektheid, beantwoordt aan den eisch van Gods Woord.

En zoodra nu blijkt, dat uw kerkelijke inrichting in tal van plaatsen en op tal van kansels den Dienst des Woords tegen de Waarheid misbruiken laat, en de bediening der Sacramenten in tal van plaatsen laat ontheiligen, is het voor u uitgemaakt en beslist, dat ge met die kerkelijke inrichting geen verdere gemeenschap moogt oefenen; dat ge met haar moet breken; en dat ge, zoo ge dit niet doet, uw vrede liever toont te hebben dan de eere Gods.

Is dit nu de vaste regel, dien ge steeds bij Calvijn en de zijnen vinden zult, dan is het hiermee ook uitgemaakt, dat ge als goede Calvinisten niet onder de kerkelijke inrichting van de Haagsche Synode moogt blijven.

Iets wat terstond een ieder gevoelt, zoo men hem slechts afvraagt: Geloof gij heusch, dat Calvijn naast mannen als Laurillard, Ternooy Apel en Berlage in één kerkeraad zou zijn gaan zitten?

En tch, dat is het wat de heeren Gezelschap, Deetman, Lutge e. a. doen, en dat is hun zonde.

Of wat dunkt u? Calvijn, die om een verkeerde voorstelling van het stuk der Drieënhed Servet uitwierp, zou broederlijk als collega zijn gaan zitten naast mannen, die zelfs den Christus Gods loochenen en alle autoriteit verwerpen van zijn Woord?

De tabellen der Volkstelling, die dezer dagen publiek zijn gemaakt, geven voor elke gemeente, en ook voor elke provincie saamgeteld, het aantal aan van hen, die eenzijdig zich als „Christelijke Gereformeerde“ opgeven, en anderzijds geboekt zijn als „Nederlandsch Gereformeerde“.

Natuurlijk ontbrekt ons de plaatsruimte, om deze tabel voor alle gemeenten afzonderlijk te geven, maar de verzamelaar voor de provincien is belangrijk genoeg, om hem onder de oogen van onze lezers te brengen.

Deze tabel is als volgt; waarbij wij gemakshalve de mannen en vrouwen saamtelden.

	Christel. Gereformeerde.	Nederd. Gereformeerde.
Noord-Brab.	m. 3368 v. 3285 6653	m. 1873 v. 1864 3737
Gelderland.	m. 4559 v. 4503 9122	m. 9468 v. 8841 18309
Zuid-Holl.	m. 16608 v. 18463 35071	m. 25132 v. 25923 51054
Noord-Holl.	m. 8889 v. 10036 18925	m. 18237 v. 20025 38262
Zeeland.	m. 6795 v. 6857 13652	m. 4245 v. 4222 8467
Utrecht.	m. 2094 v. 3288 4382	m. 6443 v. 6700 13143
Friesland.	m. 14593 v. 15056 29649	m. 14133 v. 14699 29832
Overijsel.	m. 8889 v. 8938 17828	m. 4325 v. 3984 8309
Groningen.	m. 19080 v. 20769 38849	m. 4554 v. 4702 9256
Drente.	m. 7691 v. 7625 15316	m. 361 v. 548 1109
Limburg.	m. 13 v. 1 14	m. 64 v. 10 74
Totaal.	189251	181012

Na de vereeniging zal het aantal in de onderscheidene provincien dus als volgt wezen:

Noord-Brabant	6,653 + 3,737 = 10,390
Gelderland	9,122 + 18,309 = 27,431
Zuid-Holland	35,071 + 51,054 = 86,125
Noord-Holland	18,925 + 38,262 = 57,187
Zeeland	13,652 + 8,467 = 22,119
Utrecht	4,382 + 13,143 = 17,525
Friesland	29,649 + 29,132 = 58,781
Overijsel	17,618 + 8,309 = 25,927
Drente	15,316 + 1,109 = 16,425
Groningen	38,849 + 9,416 = 48,265
Limburg	14 + 74 = 88

Voor de evenredige verhouding blijkt hier tevens uit, dat de Christelijke Gereformeerden sterker in het cijfer zijn voor wat aangaat de provincien Noord-Brabant, Zeeland, Overijsel, Drente en Groningen; dat omgekeerd de Nederlandsch Gereformeerden een groter aantal aanwijken in de provincien Gelderland, Zuid-Holland, Noord-Holland, Utrecht en Limburg; terwijl in Friesland de getallen ongeveer tegen elkaar opwegen.

Terwijl eindelijk wat de kunne aangaat, meer mannen bij deze gezamenlijke kerken staan aangegeven voor Noord-Brabant, Gelderland, Overijsel, Drente en Limburg, terwijl meer vrouwen bij haar voorkomen in Zuid-Holland, Noord-Holland, Zeeland, Utrecht, Friesland en Drente; een verschil dat zich gereedelijk verklaart uit de dienstboden die uit de ééne provincie naar de andere trekken.

Opmerkelijk is het hierbij, dat de actie van 1834 blijkbaar haar sterkste kracht in het Noorden van ons land ontwikkeld heeft, terwijl de actie van 1886 meer doorwerkte in het midden des lands.

Dat Noord-Brabant en Limburg zoo klein cijfer opleveren, behoeft geen nadere verklaring. Deze provincien zijn bijna geheel Roomsche. Maar wel trekt het de aandacht, dat Noord-Holland, na aftrek van de 32000 voor Amsterdam, slechts 25000 voor de geheele overige provincie geeft; iets wat zijn verklaring vindt in het droeve feit, dat Holland boven het IJ door het Modernisme in zoo rampzaligen toestand is gebracht.

Ten overvloet is zij hierbij met het oog op bovenstaande cijfers nog herhaald, dat onder deze cijfers niet begrepen zijn de enkele oud-Gereformeerde kerken en daaraan verwante groepen; en dat het getal van de Doleerenden daarom feitelijk hooger is, dan het hier uitkomt, 1°, omdat onderscheidene hoofden van gezinnen gewelger hebben leden van hun gezin, die met de Doleantie

meegaan, als zoodanig te boeken; en 2°, omdat er, gelijk tijdens de volkstelling plaats greep, is aangehouden, door de invullers, en soms nog wel door hooger, pressie is uitgeoefend.

Het was op dien grond, dat we meenden veiliglijk nu reeds de vrucht der beide acties, in 1834 en 1886, op een getal van 400,000 te mogen schatten, d. i. op ongeveer één tiende van heel het land.

Zoodra deze nu kerkelijk vereenigd zijn, is zeer stellig reeds het groter deel van de Calvinisten in ons land, weer als vando, kerkelijk georganiseerd op dezelfde geloofsbelijdenis en kerkelijk levend naar dezelfde kerkenordening als onze vaders.

Wat nu nog achterbleef kan het op den duur toch in het Modern en Groningsch gezelschap onder de Synode van Den Haag niet uithouden.

Vroeg of laat moeten deze achtergeblevenen toch weer den strijd voor hun beginsel opnemen, en indien ze daartoe machting genoeg blijken, alzoo op een derden exodus van onder de Synodale hiërarchie aansturen.

Of blijkt men daartoe onmachtig, en benemen de predikanten zich zelden door antinomiaansche kerkelijke politiek hiertoe de zedelijke veerkracht, dan gaan de leden vroeg of laat toch één voor één uit.

Als zeer kleine minderheid onder de breede schare van Modernen, Groningers en Ethischen, kan geen groep Calvinisten het duurzaam uithouden.

Onder redactie van Prof. Doedes van Utrecht wordt sinds jaren eene bibliotheek van vertaalde werken over godgeleerde onderwerpen uitgegeven, en het is vooral door deze bibliotheek, dat de Deutsche „Vermittlungstheologie“ hier geïmporteerd is.

Daar de meeste werken van deze bibliotheek uit het Duitsch vertaald zijn, maakte het een pijnlijken indruk, dat de vertaling zelfs van een Duitsch werk voor onze meeste theologen nog noodig was.

Dit nu geldt niet van het pas verschenen werk van Prof. Cheyne: *Jeremia in de tijt van zijn tijd*, vertaald onder het goede toezicht van Prof. Wildeboer van Groningen.

Tegen dit werk echter hebben we een andere bedenking.

Prof. Cheyne namelijk bespreekt in zijn levensbeeld van Jeremia ook de vijf boeken van Mozes, en aluit zich bijna geheel aan bij de meening van de Moderne critici, dat deze boeken niet van Mozes zijn en pas dagteekenen, wat Deuteronomium betreft, uit den tijd van koning Josia.

Hij zegt toch op blz. 91:

„De beschouwing gehuldigd (waarschijnlijk althans) in a Kon. XXII en neergelegd in a Kron. XXXIV, dat het „boek der thora“ den leider van den uittocht tot schrijver had, kan uit een critisch oogpunt niet worden gehandhaafd.“

Een oordeel, dat dan gesteld wordt met de opmerkingen, dat de „Deuteronomist“, zoodaals Prof. Cheyne „gemakshalve den schrijver of de gezamenlijke schrijvers van Deuteronomium“ noemt:

1°, documenten uit later tijd gebruikt heeft; 2°, zinspeelt op latere toestanden; en 3°, denkbeelden uitsprekt voor het Israël, dat pas uit Egypte kwam, veel te hoog.

Zoo ziet men dus, en dat is het pijnlijke van deze historie, dat een bibliotheek onder de redactie van Prof. Doedes zich er thans reeds toe leent, om die geheele onderstebovenkeering van het Oude Testament aan te bevelen, die door Kuenen en Wellhausen in zwang is gebracht.

Men versta ons wel.

We achten geen oogenblik, dat het iets aan de waardij der Heilige Schrift tekort zou doen, bijaldien bleek, dat de geschiedenis van den uittocht en wat daarop volgde niet door Mozes zelve, maar pas in later tijd aldus werd te boek gesteld.

Maar het bezwaar ligt hierin, dat in Deuteronomium als door Mozes zelf gesproken allerlei verhalen en mededeelingen en denkbeelden voorkomen, die men thans zegt, dat Mozes niet op zijn lippen kon nemen.

En dit nu brengt er ook deze mannen toe, om te zeggen: Er staat wel in Deuteronomium dat Mozes zoo sprak, maar dit is onwaar. Hij sprak zoo niet.

En dit nu is met het karakter der Heilige Schrift onverenigbaar.

De Heilige Geest onderwijst ons niet door leugenachtige voorstelling.

Zelfs hierover is men echter te Utrecht thans heen.

Utrecht heeft voor Leiden het hoofd gebogen, en Groningen gaat hierin nog verder. Herinnert men zich nu, hoe Van Oosterzee en Doedes indertijd optraden, om juist de voortwoeking van de Leidsche denkbeelden tegen te staan, dan moet helaas geconstateerd, dat de strijd van deze mannen eindigt met een droeve nederlaag.

Niet omdat ze het niet anders bedoeld hebben, maar omdat aan hun standpunt het principieele ontbrak.

De ook nu weer verschenen *Unie-Almanak* doet alle eer aan de uitgevers, de heeren Koebrugge en De Zeeuw te Dordrecht.

Ook het kaartje van Nederland is keurig uitgevoerd en wijst zeer duidelijk aan, in welke gemeenten scholen met den Bijbel nu reeds gevestigd zijn; maar ook in welke deelen van ons land nog altoos de openbare school alleen staat.

Voor al het geheel orthodoxe Zuid-Beveland maakt hierbij een droeve figuur, en de schoolraad zal, met deze kaart voor zich, vanzelf het terrein ontdekken, waarop zijn werkzaamheid zich wel in de eerste plaats richten mag.

Ook de velen is nauw voor de vrien een groot ge

Eenigszins het mengelwe nging aan, ove hetsche geschiedt worden vraag, omdat nias nog al t brave, vrome terwil ze een wolke der ge plan van Heb Maar juist leed, dat Pi plaats van d aan te grijpe spiegeling ge dernatuurlijke eindigt met

Op deze wij gelijk zij het in eene school n voudige, natuu wezen kan, of onderricht, ook

Iets wat d geadstrueerd v

De geestlij worden uitgewi het onheilge n Niet omdat al heilig worden n moet de geheel en begenadigd.

Zoo is Israel De oorspronkel ijk, de familie kingen der vo het menschedom moet Israellit. Israellitische m den apostel P wezen, dat nu is afgedaan. N den tijdelijken een